

مرکز موسیقی بتھوون شیراز

دستور کمانچه
کتاب دوم

شیما شاه محمدی

مؤسسه‌ی فرهنگی - هنری ماهور

تهران، پل چوبی، خیابان حقوقی، شماره‌ی ۴۲، طبقه‌ی همکف
کد پستی ۱۶۱۱۹، صندوق پستی ۴۷۷-۱۹۵۷۵
تلفن: ۷۷۶۰۱۰۲۰ فکس: ۷۷۵۰۶۵۵۳

www.mahoor.com
info@mahoor.com

دستور کمانچه

کتاب دوم

شیما شاه‌محمدی

نقاشی روی جلد	ملیحه محسنی
ویراستار ادبی	محمد افتخاری
چاپ اول	۱۳۹۸
تعداد	۱۰۰۰ جلد
لیتوگرافی	باران
چاپ و صحافی	پژمان

نوازنده‌ی کمانچه	شیما شاه‌محمدی
نوازنده‌ی تمبک و سازهای کوبه‌ای	عمران فروزش
صدابرداری، میکس و تهیه‌ی نسخه‌ی نهایی	محمدباقر زینالی

© حق چاپ محفوظ است.

شابم: ۹۷۹-۰۰-۸۰۲۶۲۸-۴۲-۷ ISMN: 979-0-802628-42-7

فهرست مطالب

۷.....	سخنی با هنرآموز.....
۹.....	متر ترکیبی.....
۱۱.....	گلیساندو.....
۱۲.....	پوزیسیون سوم.....
۱۲.....	اُکتاو.....
۱۳.....	برگشت.....
۱۳.....	اَکسان.....
۱۴.....	کله‌نیو.....
۱۷.....	آرشی توتو.....
۱۸.....	تریل.....
۱۸.....	نت سه‌لاچنگ.....
۱۸.....	دیز.....
۲۱.....	نت‌های زینت.....
۲۴.....	کرشندو و دکرشندو.....
۲۴.....	تریوله.....

۲۷.....	دستگاه ماهور.....
۲۸.....	تکیه.....
۳۰.....	کُرُن.....
۳۱.....	دستگاه شور.....
۳۵.....	گَرَش.....
۳۷.....	متر لَنگ.....
۳۸.....	آواز دشتی.....
۴۳.....	آواز بیات ترک.....
۴۴.....	دُرَاب.....
۴۸.....	آواز ابوعطا.....
۴۸.....	پوزیسیون پنجم.....
۵۲.....	آواز بیات اصفهان.....
۵۹.....	دستگاه همایون.....
۶۲.....	نت‌های هارمونیک.....
۶۴.....	دستگاه چهارگاه.....
۶۹.....	تغییر کوک سیم چهارم به «فا».....
۶۹.....	آواز افشاری.....
۷۱.....	ترمولو.....
۷۳.....	دستگاه سه‌گاه.....
۷۸.....	منابع.....

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی - شیراز

مرکز موسیقی بتهوون شیراز

شماره تماس: ۰۷۹-۲۶۱۸۲۶۰۰

پست الکترونیک: betevoon@shiraz.ac.ir

آدرس: شیراز، خیابان ولیعصر، پلاک ۱۰۰

سخنی با هنر آموز

کتاب پیش رو به منظور آموزش مرحله‌ی متوسط کمانچه‌نوازی نوشته شده است. در کتاب اول از تلفیق آواز و حرکت که از کارآمدترین شیوه‌ها برای آموزش موسیقی به نوآموزان است، استفاده شد و هنرجو با روش کلاس و تمرین، شامل سه قسمت، آشنایی یافت.

قسمت اول کلاس: خواندن و سرایش

الف. تمرین‌های تنفسی و آزادسازی عضلات است.

ب. نت خوانی و سرایش درس‌ها، که بهتر است همراه با پیانو انجام شود.

قسمت دوم کلاس: آماده‌سازی دست راست و چپ

الف. دست راست: هدف کلی آن است که حرکت دست راست پیش از درگیر شدن با ساز و به صدا درآوردن آن، به صورت درست تثبیت شود.

ب. دست چپ: تمرین‌های دست چپ هم باید در دو بخش جداگانه با ساز و بدون ساز تعقیب شوند. پس از مرحله‌ی آماده‌سازی انگشت‌های دست چپ، می‌توان از هنرجو خواست ساز را به دست بگیرد و بر مبنای آنچه در قسمت اول برای سرایش درس انجام داده، بدون استفاده از آرشه، انگشت‌های دست چپ را به طور صحیح در موضع درست هر سیم بنشانند و هم‌زمان با حفظ ریتم، نغمه‌های درس را هنگام انگشت‌گذاری بخوانند.

قسمت سوم کلاس: اجرا

در این قسمت مراحل پیشین با هم ترکیب می‌شوند. هنرجو در مرحله‌ی اول ویژگی‌های قطعه را شناخته است و در مرحله‌ی دوم با روش به‌کارگیری دست‌های راست و چپ جداگانه آشنا شده است و می‌آموزد چگونه همه‌ی این مهارت‌ها را ترکیب و درس خود را درست اجرا کند.

کوک ساز: دو سل دو سل، و در بخش آخر کتاب دو سل دو فا، بر مبنای دیپالزون است.

در کتاب دوم هنرجویان فواصل موسیقی ایرانی را فرا می‌گیرند. در هر دستگاه یک تصنیف و چند قطعه آورده شده است. برای فراگیری درست فواصل، بهتر است در هر دستگاه، درآمد و گوشه‌های محدوده‌ی درآمد به صورت شفاهی تدریس شوند تا هنرجو به درک درستی از فضای مدال و فواصل آن دستگاه برسد. تمرین توالی اصوات مربوط به هر دستگاه باید در ابتدای تمام درس‌های مربوط به آن دستگاه نواخته شوند تا هنرجو با تکرار به مهارت و سهولت در نواختن توالی اصوات و کوک دقیق دست یابد. خطی آوازی به نام «یک تجربه» در هر دستگاه آورده شده است که گردش نغمات و نت‌های اصلی در محدوده‌ی درآمد را نشان می‌دهد. نواختن و به‌خاطر سپردن این خط‌ها هنرجویان را در شناخت دستگاه‌ها و آوازها یاری می‌کند. در نواختن پوزیسیون‌ها، حرکت دست چپ و شیوه‌ی رسیدن به صدای درست باید توسط هنرآموز در قسمت دوم کلاس بررسی و آموزش داده شود تا هنرجو، با آگاهی از روش صحیح تمرین، به مهارت در حرکت دست چپ و نواختن درست پوزیسیون‌ها برسد.

هدف این کتاب ارائه‌ی یک چارچوب کلی برای آموزش دوره‌ی متوسطه‌ی ساز کمانچه است، با این امید که مفید و مؤثر واقع شود.

لازم می‌دانم از هنرمند عزیز خانم ملیحه محسنی بابت نقاشی زیبای روی جلد و طراحی‌ها در جلد اول کتاب دستور کمانچه تشکر کنم. همچنین از اساتیدی یاد می‌کنم که همواره دست‌آستادی و حمایتشان مستقیم و غیرمستقیم همراه من بوده است و تشکر قلبی خود را نثار ایشان می‌کنم: بزرگانی چون داوود گنجه‌ای، علی‌اکبر شکارچی، محمدعلی کیانی‌نژاد، درویش‌رضا منظمی، اردشیر کامکار، شریف لطفی و محمد موسوی مدیر مسؤول نشر ماهور که سایه‌ی مهرشان بر هنر و موسیقی این مرز و بوم مستدام باد.

متر ترکیبی

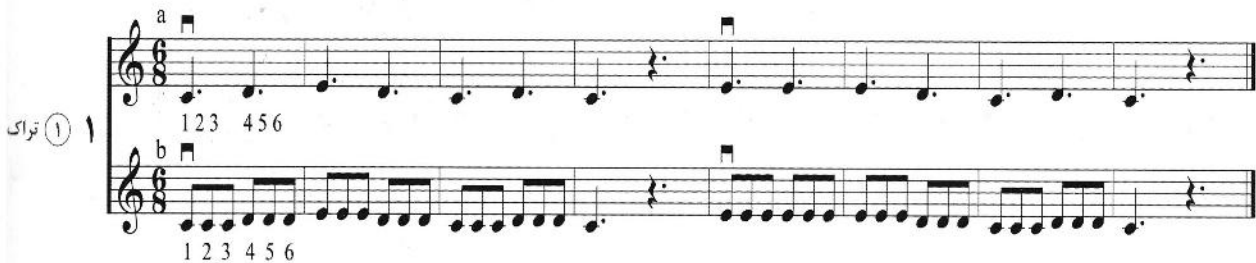
در حالی که به متر دوضربی فکر می‌کنید قدم بردارید و با هر قدم تقسیمات داخل ضرب را بشمارید: یک و، دو و. بعد صبر کنید و دوباره به حرکت ادامه دهید ولی این بار در هر قدم به جای یک و، دو و، بشمارید: یک دو سه، چهار پنج شش. دقت کنید کشش اعداد باهم مساوی باشند.

برای زدن ضرب توسط پا نیز حرکت پا را به سه قسمت مساوی تقسیم کنید.

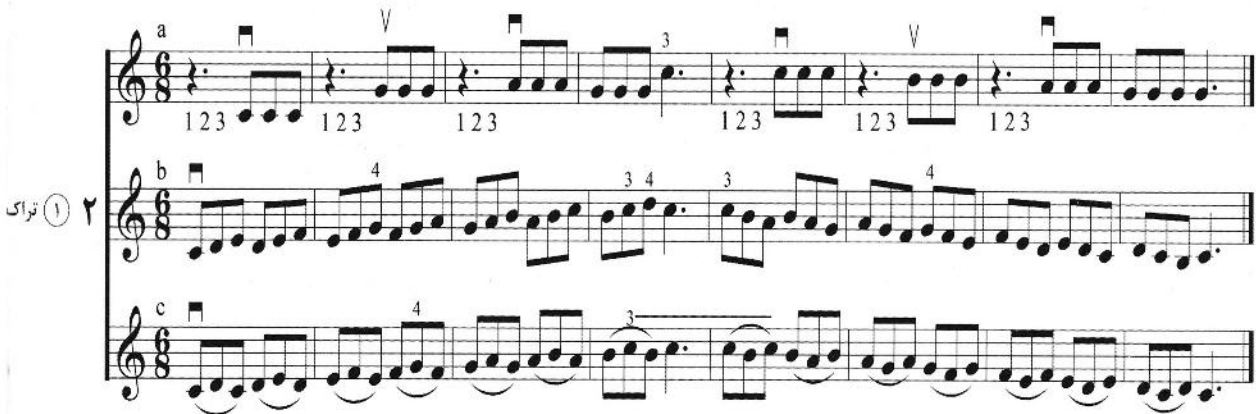
وقتی ضرب‌ها به سه قسمت مساوی تقسیم می‌شوند موسیقی متر ترکیبی دارد. در میزان‌های ترکیبی عدد بالای میزان نما مضربی است از عدد سه، و برای اینکه متوجه شویم در هر میزان چند ضرب داریم باید این عدد را تقسیم بر عدد سه کنیم.

ترکیبی یا ساده بودن میزان را موسیقی و نحوه‌ی چیدمان ضرب‌ها نشان می‌دهند، نه اعداد میزان‌نما.

۱ (۱) تراک

۲ (۱) تراک

تمرین ضدضرب در میزان های ترکیبی

① تراک ۵

دریا

شیما شاه محمدی

Andante

① تراک ۶

گلیساندو (Glissando): به معنی سُراندن است و اجرای آن بر روی ساز با سُراندن انگشت در طول سیم از بالا به پایین یا برعکس انجام می شود.

منابع

- بیست‌وسه قطعه پیش‌درآمدها و رنگ‌های استاد علی‌اکبر شهنازی. نوشته‌ی داریوش طلایی. تهران: مؤسسه‌ی فرهنگی-هنری ماهور، ۱۳۷۷.
- تئوری موسیقی. تألیف مصطفی‌کمال پورتراب. چاپ پانزدهم، تهران: نشر چشمه، ۱۳۷۷.
- ده قطعه برای تار ۱. حسین علیزاده. ویرایش دوم، تهران: مؤسسه‌ی فرهنگی-هنری ماهور، ۱۳۷۴.
- ده قطعه برای تار ۳. حسین علیزاده. ویرایش دوم، تهران: مؤسسه‌ی فرهنگی-هنری ماهور، ۱۳۷۱.
- ردیف آوازی و تصنیف‌های قدیمی به روایت استاد عبدالله دوامی. گردآورنده فرامرز پایور. تهران: مؤسسه‌ی فرهنگی-هنری ماهور، ۱۳۷۵.
- صد رنگ رنگ. گردآوری ارشد تهماسبی. چاپ سوم، تهران: مؤسسه‌ی فرهنگی-هنری ماهور، ۱۳۹۳.
- ضرب‌های استاد علی‌اکبر شهنازی. به کوشش جهان‌شاه صارمی. تهران: مؤسسه‌ی فرهنگی-هنری ماهور، ۱۳۷۵.
- هجده قطعه پیش‌درآمد. گردآورنده لطف‌الله مفخم پایان. تهران: سرود، ۱۳۸۱.

شیما شاه محمدی

متولد سال ۱۳۶۲ تهران؛ نوازنده‌ی کمانچه و قیچک؛ مدرس این دو ساز در دانشگاه و هنرستان عالی موسیقی در تهران؛ فارغ‌التحصیل دوره‌ی کارشناسی ارشد نوازندگی قیچک و کارشناسی نوازندگی کمانچه از دانشگاه هنر؛ بهره‌مند از تعالیم استادان: محمدرضا لطفی، شریف لطفی، اردشیر کامکار، درویش‌رضا منظمی، هادی منتظری و محمدعلی کیانی‌نژاد.

وی در سال ۱۳۸۱ دبیر تحریریه‌ی بخش موسیقی فصلنامه‌ی علمی پژوهشی نقطه بود. از مقالات و تألیفات او می‌توان «نابغه‌ای فرشته یا فرزند ابلیس»، «موسیقی و مدرنیته» در فصلنامه‌ی علمی پژوهشی هنر، «رقص گردی و موسیقی آن» در فصلنامه‌ی موسیقی ماهر و کتاب دستور کمانچه، انتشارات ماهر را نام برد.

فعالیت‌های اجرایی: همکاری با گروه‌های موسیقی سیمرخ، خورشید، مهتاب، نیستان، کوارتت زهی چهارگان، زندواف، طیفور، درنگ، خنیاگران مهر، ارکستر سازهای ملی ایران و نیز همکاری با اساتید و هنرمندانی چون احمد پژمان، فرهاد فخرالدینی، حمید متبسم، مجید درخشانی، محمدرضا فیاض و... برای اجرا و ضبط آلبوم‌های صوتی و تصویری؛ و شرکت در فستیوال‌های موسیقی در کشورهای مختلف.

تک‌نوازی‌ها: اجرا با ارکستر اورگانیزال کیف اوکراین، به آهنگسازی بهزاد عبدی و رهبری بوگدان پلیش؛ اجرا با ارکستر فیلارمونیک شهر تهران، به رهبری نادر مشایخی؛ تک‌نوازی در موسیقی فیلم‌های پشت دیوار سکوت، سوفی و دیوانه، داش آکل، مستند برگ جان، سریال‌های پاییز و سفر در خانه.

آلبوم‌ها: فصل باران، بودن و سرودن، آسمانه، سیمرخ، هیچ مگو، ترانه‌های کودکی، همان یک شرار و دیگر هیچ، عباران، چهارگان، زمان، سالنامه، در محاصره و سویت برای قیچک و ارکستر زهی.

در این کتاب هنرجویان فواصل موسیقی ایرانی را فرا می‌گیرند. در هر دستگاه یک تصنیف و چند قطعه آورده شده است. برای فراگیری درست فواصل، بهتر است در هر دستگاه، در آمد و گوشه‌های محدودی در آمد به صورت شفاهی تدریس شوند تا هنرجو به درک درستی از فضای مدال و فواصل آن دستگاه برسد. خطی آوازی به نام «یک تجربه» در هر دستگاه آورده شده است که گردش نغمات و نت‌های اصلی در محدوده‌ی در آمد را نشان می‌دهد.

هدف این کتاب ارائه‌ی یک چارچوب کلی برای آموزش دوره‌ی متوسطه‌ی ساز کمانچه است، با این امید که مفید و مؤثر واقع شود.

